

Norges Kommentar Avis publiserer under ett helt sentralt kapittel i boken Norges Frigjøring – Jørgen Løvland og 1905. Kapitlet har tittelen: **Kristenmennesket Jørgen Løvland fra barndom til alderdom.**

Rett før kapitlet tar vi også med en kort omtale av den nasjonale historiker H. Koht **Om Løvlands utrustning.** Vi har også funnet plass til to korte kapitler som følger etter det om Kristenmennesket...

Norges Frigjøring

Jørgen Løvland og 1905

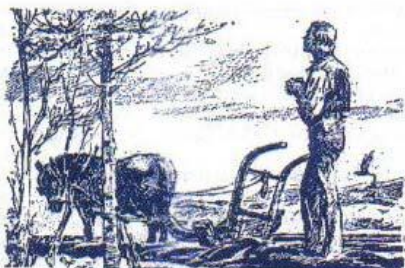
JØRGEN LØVLAND 1848 - 1922

NOREG
NORSK MÅLDRUKINGSLAG

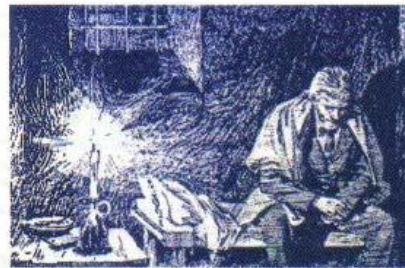
Over i midten: Jørgen Løvland. T.v: hjemmet hvor han voks opp. T.h. Her gjette han og skreiv inn i bua: **"Les og vex."**

Tid og rom var ikkje nær, verden omkring var borte.

(Fot. af C. T. Thorkildsen, Drammen.) Hans Nielsen Hauge. (Efter I. Fladmøes buste.)

Var det Guds mening at han skulle sitte der urettferdig fros lyst og levat tenne at den tiden han hadde tjuv?

Over t.v.: Hans Nielsen Hauge mottar kallet i 1796 — senere i fengsel fra 1804.

Av
**Jørgen
Høgetveit**

Over t.v. Kirkedøren med Luthers 95 teser og Gutenbergpressen som spredte Ordet ut i verden
Under: Sentrale deler av Evje og Hornnes kommune med Otra, Fennefossen hvor haugianerne hadde sitt senter

Om Løvlands utrustning sier H. Koht følgende:

”Og sanninga er då òg – det veit alle som har kjent han – **at ingen norsk statsmann har kome inn i politikken med so rik historisk kunnskap og tenkning som han.** Ein må minnes kvar han var fødd: han var sebygg (”setesdøl”), fødd i Evje i Setesdal. Og det fins ikkje folk i lande som har gøymt betre på arv og kunnskap frå gamle dagar, enn telar og sebygger. Dei har historia levande i seg. Løvland berre endå meir enn dei andre.” H.K. s. 2

”Dei tala mykje um politikk heime på Lauvland.” Han minnes at det var samtalt om både Krimkrigen, Abraham Lincoln og mange andre. ”**Det sette glo i guten,** likso vel som det han hørde av gamalt folk um striden i vårt eige land. På næraste granngardane levde karar som hadde ”legje ute” i 1814, og alle folk i bygda tala um den politikken bøndene dreiv på storting. Her stod no Ueland i hardaste òta, og han hadde fått med seg slike karar som Søren Jaabæk og Johan Sverdrup. Det spurdes om **folkedomstolar** (juryeordningen) og **folkeskule** og **folkehær**. Og so kom statthaldarstriden med sin nasjonale kveik. Slikt brende seg inn i hugen og vart til heit vilje” sier H.K. s. 4-5.

Før og fram til 1814 hadde vi krigene med svenskene - syvårskrigen - fram til 1814 med blokade av norskekysten av engelskmennene med påfølgende eksportstopp fra næringslivet, sult og elendighet. I Kultursoga for Evje og Hornnes har de et stykke som heter ”Gamle krigsminner” skrevet av Jørgen Løvland. Der forteller han bl.a. om samvær med **Gjur Høgetveit** som vakta mot engelskmennene på Flekkerøya og en kar som het Ummon som helt seg på Høgetveit og hadde vært med i 1814 som grensevakt. Da var Løvland 9 år, forteller han, og han grov og spurte.

For en oppvakt gutt som fordypet seg i dokumenter fra guttedagene av og kunne masse av Snorre – var det nok ille å se hvilken nedtur Norge hadde vært gjennom siden ca. 1350 da Nidarosdomen brant som et endelig tegn på Norges undergang - og den forfatning Norge fremdeles var i. Man visste nok heller ikke lite om hva som skjedde på **andre siden av Atlanterhavet** på basis av den amerikanske Uavhengighetserklæringen av 1776 og mye annet. Man skal huske på at på slutten av 1800-tallet var man på vei inn i den store utvandringa til USA hvor ca. 800 000 nordmenn forlot Norge – og to av Løvlendingene (Eiliv og Notto) for også dit – og Eiliv ble med i den lovgivende forsamling i Minnesota der borte.

På denne bakgrunn og med sin tro og tanke møtte haugianerne og også Jørgen Løvland med helt andre holdninger i forholdet til Gud, medmennesket i menighet og samfunn og forvaltningen av naturressursene enn mange andre politikere og samfunnsbyggere. En del av det som brakte fremgang kan skisseres slik:

Haugebevegelsen gjorde den evangelisk lutherske protestantisme til folkets religion som bar med seg **hele tankefylden inn i folket og reiste det opp med sin praktisk-religiøse etikk.** Deres liv og arbeid ble båret av **tre søyler** sier **Alv Magnus** som tok sin magisteravhandling på haugianerne. Søylen var **Bibelen, katekismen og Pontoppidan.** De dannet en ”kristen elite innenfor økonomi og samfunnsliv” sier historikerne (Koht og Sverdrup) . Mange ting ved haugianerne gjorde at de kom i ledelsen av folket. Se senere s. 51.

Kristenmennesket Jørgen Løvland fra barndom til alderdom.

Det viktigste og mest interessante ved menn som har utrettet storverk – **er ikke først og fremst hva de gjorde, men hvorfor de gjorde det - hva som var deres innerste drivkrefter av tankebygninger og for noen deres kristne tro.** Det stikker jo i den samme interesse, men mye dypere som når franskmennene spør ”O è la feme” når mannen har gjort et storverk.

Noe av det grundigste jeg har funnet om den yngre Løvland, er avhandlingen (som var tenkt som et fragment av en politisk biografi) av Jan Cato Mollestad fra Birkenes (1967) og der står det følgende å lese på s. 275: "Løvland var en religiøs og from mann" og i referansene bak i kompendiet, pkt. 21 sier han følgende: "Dette forteller en rekke brev han skrev – fra han var ganske ung til han var en gammel mann. Hans svigerdatter Liv Løvland har også gitt opplysninger som peker i samme retning." Det samme klare inntrykket har jeg også og jeg skal referere noe av dokumentasjonen.

Vi har en rekke brev og vitnesbyrd fra hans ungdom av— til hans siste stund, at han var en alvorlig troende mann som stod haugianerne nær hele sitt liv sier historikeren Oskar Handeland i "Kristenliv på Agder". **Her lå drivkraften, roen og styrken hans** til de mange tunge tak han siden tok for Norge og den fine måten han løste saken på.

Vi har allerede nevnt oppveksten og hans mor som han tydeligvis hadde mye til felles med, og som bar arven fra haugianerne på Fennefoss. Selv las hun mye i Bibelen og de pietistiske skrifter som også Jørgen las mye etter hvert.

Minnene om stortingsmannen og morbroren Notto Jørgensen Tvedt - som dessverre døde allerede i 1839 – fikk nok også sin store verdi for Løvland.

I konfirmasjonsundervisningen viste han seg som en så kunnskapsrik og klok gutt at prostent— som tidligere nevnt— ville ha han på latinskolen – noe det ikke ble noe av – men tyder jo på at han hadde lest og kunne sin Pontoppidan.

I brevet fra Holt (16 år) langfredag den 14. april 1865 til broren Ola heter det : " O havde vi de sønderknuste Hjerter, som i dag ved Golgatas Kors søger Fred i det "hellige og dyrebare Blod," som der udrandt af Guds egen Søns Legeme for 1832 Aar siden; - udrandt "for vore Synder og til vor Salighet O, kunde vi søge denne Fred eller salighed, således, at vi kunde finde dem, dvs søge den som angergivende syndere. O, da vilde denne Dag blive os en salig Dag. Gud give, vi kunde i dag dø med den velsignede Frelser, så vi paa den 3die Dag herfra kunde opstaa med ham til Retfærdighed. " Videre skriver han om kortspill: "Flere haver tilbudt sig at lære mig denne Kunsten, men mitt Forsæt er, aldri at lære dem,- også på Nattverdiskvelden" "I god haugiansk ånd er han her oppteken av den personlege frelse og syner sterk motvilje mot det unyttige og innholdsfattige," skriver bygdehistorikeren Olav Arne Kleveland.

Fra en av hans etterkommere i Froland – Anders Løvland - har jeg fått kopi av flere brev blant annet det brev han sendte sine foreldre da deres sønn Notto omkom på "lakene" der borte:

Kristiansand 30.okt.1884 : "Kjære foreldre! Det kan ikke nytte at sørge. Notto er nu borte. Vi bør ikke være uden Haab. Han var døbt og undervist og vidste Veien til Guds Naade, og den stod aaben for ham også i den Stund han udaandet paa Søens Bund. Om han fulgte? denne Naade ved vi ikke, men det er os tilladt at haabe. Trods alt, hva vis er, kan det godt være, at Vorherre netop har frelst ham fra Fortabilse ved at lade ham dø nu og paa denne Maade. Hans Veier er underliege. For os er det en Mindelse om altid at være beredt."Jøren.

I et brev til broren Anders 22 de marts 1865 avslutter han med et egenhendig dikt om sin kjærlighet til "Løvland, saa Navnet er, paa dette mit Hjem saa kjær" og slutter slik: "O Herre, som livet mig gav, i Løvlands Hytte saa lav. O du lad mitt Hjerte kun stunde – til dig; til engang jeg blunde. Kor: ./ . Og hist blir mitt Hjem, det kjære, hvor evig hos dig jeg skal være, og synges i Saliges kor. ./."

Under oppgjøret i 1905 skrev han flere brev hjem til slekt i Evje. Jeg referer noen få av dem.

De kommer vi tilbake til.

”Broren Eiliv i Amerika rådet han til å komme etter og begynne på **presteseminar i U.S.A.**” i et langt brev, men Jørgen fant det ”umulig” å følge Eilivs råd og reise. Han hadde vært livstruende syk og kjente ”noget engstende” ansvarsfullt ved ”at forlade sitt fedreland, når man føler sig bundet til det med så mange bånd,-” – avgjørelsen ble tatt etter ”en langvarig og tung kamp i tvil og uvissheit”. J.C.H. s. 14. Det er godt han ikke reiste fra Norge!

Læreren og bonden Hans O. Faret (1824 – 1918) – en foregangsmann på en rekke områder i bygda – og som fikk flere store og sentrale utmerkelser som borgerdådsmedaljen o. a for sin innsats. Han ble pekt ut til å holde 7 uker lærerkurs for evnerike gutter og utdannet ca. 50 i kommunen. Løvland var en av dem. I brev fra Stockholm sier han at Hans O. Faret er blant hans nærmeste venner og sender han en god bok som gave. Fra en av de yngre slektninger av Hans O. Faret (Sigurd Faret) fikk jeg kopi av tittelbladet av boka som het ”**En pilegrims vandring**” av **John Bunyan (1628-1688)** med Løvlands hilsen inni: ”Hans O. Faret fraa Jørgen G. Løvland”. Boken hører til kjernelitteraturen i kristenheten og ”Bunyan underviser oss på flere måter ”om Guds uforskyldte nåde for Jesu skyld. Det er synet av Jesus på korset for meg, som frir meg fra syndens byrde. Dermed står jeg kledd i Kristi rettferdighet for Gud”, skrev tidligere dosent ved UIO og rektor på Trygghheim v.g. Asbjørn Nordgård i Dagen nylig i en bred omtale av boken.

Martin Luther og Løvland— viktig signal

I 1882 - var det ”riksrettsvalg” og harde stridsår i politikken, og Løvland var valmann frå bygda si: ”Han kunde no ikkje beint fram agitere for vale sitt; men so før han ikring og heldt foredrag – **um Martin Luther**, - han visste nok korleis ein helst skulde stelle seg med bøndene.” H.K. s. 6. Her er nok ikke Halvdan Koht helt velorientert. Riktignok har han nok rett i at bøndene etter reformasjonen og haugianernes store virke var opptatt av Martin Luther, men både de og Løvland var minst like opptatt av Grunnloven og O.G. Uelands ”to øyenstener” – Bibel og Grunnlov med sentralparagrafen om ”den evangelisk—lutherske religion forbliver statens offeentlige religion” som la grunnen – faktisk konfesjonsbinding (prof. Robberstads Kirkerett 1951) for utviklingen av den norske stat med denne sanne og bibelske respekten for individet - mennesket og folket, begrunnelsen for alt bøndene og Løvland senere skulle kjempe for, **folkestyret og folkesuvereniteten**. Ikke tror jeg det var taktikk og lurerier han var ute og agiterte med. Norge var og er bundet til den ”evangelisk- lutherske” konfesjon om man liker det eller ikke.

Han var en flittig brevskriver til sin familie og venner. I en julehilsen – gjengitt som faksimile i Fædrelandsvennen 4. juni 1955 - til Salve på garden i Hornnes hilser han med en god nyttårssalme som han sier det: ”I Jesu Kristi navn, vi bede dej saa saare, giv os et fredeligt aare, dig til ære og os til gavn!”

Brevene fra Kristiania, Stockholm og Karlstad

bærer kanskje de fineste vitnesbyrd om hvordan han regner med Gud og bønnen i den politiske kamp for land og folk og fredens sak. Vi har mange av dem både i privat eie og i kommunal eie her i Nedre Setesdal. Vi siterer fra noen av dem.:

Langfredag 1905 skriver han fra Stockholm til en venn slik: (Antagelig Hans O. Faret) Hva mig angaar, blev min Gjærning et Kald, som jeg ikke kunde modstaa, hvor liden Hug jeg havde til det. -- - Det blev derfor en Pligt at gaa. Den Følelse giver mig Ro og Tryghed i Sindet, uagtet Vanskelighederne, for ikke at sige Farene ligger til alle Sider. Men naar en

er forvisset i sit Sind og ved sin Pligt, da er Gjærningen ikke saa tung. - - Det er faldt i min Lod med Alvor, Ro, Verdighed, Klarhed og Varme at tolke mit Fædrelands Tarv og Ret i onde Tider og der, hvor Afgjørelsene falder.” Han taler videre om **sin egen litenhet og sine mangler** og sier: **”Jeg skal gjøre mitt bedste og saa legger vi Sagen i hans Haand, som styrer Folkenes og Fyrstenes Skjebne. Gud velsigne vort gamle kjære Fædreland og dets Folk.”** Han avslutter med

at det er få som støtter Norges sak i Sverige, ”saa vi må stole paa Gud, vor Gode Ret og vort Arbeide.”

2. Den 24.9.-05 skriver han til Ola fra Oslo: ”I dette alvorlige Aar, da jeg har været med paa de vanskeligste Ting, har det alltid vært Trøst og Styrke at vide mig omgivet af saa mange gode Menneskers gode Ønsker og Bønner. Fra Nor mænd i Amerika, fra England, Frankgrige, Tysk land og Russland faar jeg venlige Breve. Det gjør godt.- - Hittil har Gud styret godt for oss i som mer. Han velsigne vort kjære Fædreland!” Res ten omhandler de spendte forhandlinger i Karl stad.

Rektor og skolesjef Asbjørn Stoveland forteller etter den landskjente forkynner Johannes Daavand fra Hornnes, som vanket i disse kretsene i Oslo, følgende fra et festlig samvær for å feire frigjøringen i 1905. Det var flott oppdekning, velkledd forsamling og replikkene falt kjapt og kvasst. Da kommer det fra gamle statsminister Chr. Michelsen med bergensk veltalenhet: **”Vi gjorde det godt vi guttene i Karlstad.”** Men Evjedølen Jørgen Løvland repliserte kvasst og kontant: **”Eg skal sei deg det farr: Det var dei truande sine bøner som berga Norge i 1905, og ikkje vi, karane i Karlstad”.** (Lys – Morsdagheftet 1996 s. 9.) Han ville ikke og kunne ikke være med å ta ære fra Gud uansett feststemning og godt samvær! Dette i beste haugianske ånd!

Hans disiplinerte ro i alle offentlige sammenhenger – vitner om stor selvdisciplin som likevel utstrålte betydelig varme og forståelse. Han var åpen og munter i familiesammenheng. For øvrig hadde han – sier JCM – et godt og harmonisk familieliv. Jeg har inntrykk av at han utstrålte noe av den samme ro som du finner omtalt hos Ole Gabriel Ueland og andre haugianere. De hadde et bibelsk sinn som man kjente til hos haugianerne på Fennefoss som endog sa ”Takk Gud” når det regnet i tørt høy som de ikke fikk inn i tide. ”For alt tjener dem til gode som elsker Gud, - ”. (Arne Ljosland om haugianerne.)

”Um dei avlidne skal ein berre segje det gode, - det er eit gamalt ordtak. Og det er lett å fylgje når det gjeld Løvland. For han var ein god mann. Det var so rikt eit hjartelag i all gjærninga hans. Alltid var han hjelpsam og grei,- uvanleg lettbeden når ein vilde ha ei teneste av han. Slik var han mot alle; **hjarta hans gjorde aldri skilnad på folk.”** H.K. s. 1 **Også en bibelsk sannhet han innrettet seg etter.**

”Han stod i mang ein hard strid for sakene sine; **men han vart aldri bitter i striden, aldri voks det up hat til motmennene, aldri tok han striden personleg,** - det var **alltid saka** han såg etter. Mange folk har kunna være harme på han for politikken hans, og det var ikkje berre blide ord dei då slengde etter han; - men sjølv tok han det med ein logn smil, og når dei stod framfyre dei faste , venlege augo hans, då vart dei avvæpna, - **dei kunde ikkje hate den som sjølv ikkje kjende hat.”** H.K: s. 1.

Hans svigerdatter Liv Løvland skriver at da Løvland lå på det siste, sendte han bud på presten for å få nattverden og sa: ”Eg har halde fast på barnetrua mi, - men eg har diverre forsømt å gå til alters.”

Hans konklusjon for livet var til slutt det han skrev til broren Anders på hans 67 årsdag: ”Ser

me attende paa livet, so er mi røynsle den, at moralsk livnad, åndelege interesser og godleik for andre, er dei ytre verdiar som varar og gjev hugnad og lykke.”

Til en av redaktørene av ”Luthersk Kirketidende” sa han det som denne siden tok med i nekrologen over Løvland i 1922: ” etter uttalelser han lot falde til en av dette blads redaktører – nærmest hadde han sin kristendom fra gamle Pontoppidan. I forholdet til vore to teologiske fakulteter hævde han Menighetsfakultetets selvstendighet og likestilling. Hans kristendomssyn var bundet i det nationale, folkelige og demokratiske. Hans motto kunde vel siges at være: ”kristendom og norskdom”

Dette var kanskje nok et av punktene for at han ble glemt. Det går ofte slik med kristenhøvdinger i vårt folk i verdens øyne.

Hovedtenkningen . Hva var og er så de evangelisk-lutherske tankebygninger for samfunnsutformingen:

Rettferdigjørelsen sprengkraft

Kirkehistorikeren Ivar Welle sier i ”Luthers liv og Luthers tro” : «Idet Luther gjorde rettferdigjørelsen til midtpunktet for hele kristenlivet, omstyrtet han hele middelalderens kirkelære og kirkeliv. Katolisismen bygget på menneskets egne gjerninger. Av sin egen evne skulle mennesket frykte Gud, og såvidt mulig elske Gud. Men for alminnelige folk måtte frykten og kjærligheten komme i annen rekke, de måtte nøye seg med å gjøre gode gjerninger enkeltvis, og legge gjerning til gjerning for å nå så langt fram som mulig. Selv om man slapp ut av de verdslige menneskers rekke og ble prest eller gikk i kloster, krevde kirken at man skulle holde på med disse gjerningene, det gjaldt å leve så strengt som mulig, be så meget som mulig, gjøre barmhjertighetsgjerninger og valfarter m.m. På denne måten kunne den troende aldri bli fri, og jo frommere han ble, desto mer ble han trellbundet i lydighet mot kirken, som alene hadde makt til å hjelpe ham i livet og til å frelse hans sjel fra helvede.

Ved rettferdigjørelsen av troen ble det kristne menneske fritt for pavedømmets lenker, det stod som et barn for sin Fader i himmelen. Paven og alle hans biskoper og prester kan ikke gi den kristne noe som han ikke allerede har, «hvor syndenes forlatelse er, der er liv og salighet.» Hele kirkevesenet har ikke noen rett til å befale, det kan bare være til hjelp og veiledning for de troende kristne. Men hvis kirken vil oppkaste seg til tyrann, og når den viser en falsk veg, slik som paven og hans prester gjorde, da bort med paven og alt hans vesen! Hvis pavens vesen vil snike seg inn under nye former, da gjelder det atter å kaste det ut.

Det alminnelige prestedømme

Alle kristne er rettferdiggjort av troen, derfor er de alle like for Gud. Det er ikke forskjell på en alminnelig troende mann eller kvinne og på paver og prester, så sant de er troende. Det er dette som Luther kaller: **«det alminnelige prestedømme»** etter ordet i Pet. 1.2: «Bli også I oppbygget som levende stener til et åndelig hus, et hellig presteskap til å frembære åndelige offere.»

Rettferdigjørelsen av tro forandrer verden!

Den sannhet fikk verdensomspennende følger. Før hadde virkelig tankefrihet, talefrihet, religiøs toleranse, frihet i samfunnet, og all annen frihet vært umulig så langt kirkens myndighet strakte seg. Nå ble det annerledes. Visstnok kom Luther selv ikke synderlig lengere enn til å kreve og leve i den religiøse frihet, men ettersom den fikk virke fulgte all slags annen frihet etter. Frihet medfører ansvar. Den enkelte kristne kunne ikke lenger

overlate sin Herres gjerning til kirken. Den som er prest for Gud, må være prest for sitt eget hus, sin menighet og sitt folk.» (s. 35-36) Det første riket.

Og i Norge fikk vi denne frihet inn i Grunnloven. All norsk forvaltning - også forvaltning av straffeloven - hviler på Grunnloven som er lov av første grad/rang. Og om Den norske stat og Grunnloven sa **professor Knut Robberstad i "Lærebok i Kyrkjerett - Fyrelesninger på Det praktisk-theologiske seminaret til Menighetsfakultet " 1951 følgende: "I § 2 i grunnlovi er fastsett: "Den evangelisk-lutherske religion forbliver statens offentlige religion" og fortsetter: "Det særskilde innholdet i § 2 er at staten i seg sjølv er konfesjonell. Det er eit statsfyremål å halde uppe og fremja den evangelisk-lutherske læra."**

"Um dette er det ei fyresegn i § 4 og: "Kongen skal stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske religion, håndhæve og beskytte denne." Skyldnaden etter § 4 er til å halde uppe og verna statsreligionen gjeld kongen, d.e. Regjeringi. Men etter § 2 har Stortinget ei tilsvarende plikt. Dette ble tatt på alvor av datidens samfunnsbyggere!

Disse §§ og læren inneholder et menneskesyn - det kristne høyverdige menneskesyn - som verner mennesket og dets rettigheter. Menneskerettene etter dette syn finner vi igjen i Grunnloven fra § 96 og utover som beskytter mennesket på de sentrale felt av menneskelivet. Det være seg liv og eiendom, navn og rykte m.m. Selvsagt hviler også Straffeloven på det samme fundament - det skjønner man også av det faktum at § 100 er sikret ved at det følger straff etter Straffeloven ved å begå noe av det som § 100 forbyr, osv. Mye av dette forandres nå.

Protestantiske — stater og lutherdommen!

Olav Valen-Sendstad sier følgende om **de evangelisk lutherske nasjoner som protestantene reiste** i heftet "Moskva-Rom, Fjorten epistler om verdenspolitikken og det 20de århundres moterevolusjon.": "Å komme over i den **protestantiske verden** fra de to nevnte er å komme til en helt annen verden. Det er å komme over i den **prinsipielle individualismes** verden, hvor det enkelte menneskes religiøse tro, intellektuelle overbevisning, samvittighetsfrihet, dyktighet, initiativ og innsatsvilje er grunnverdier som det våkes over. Som følge av denne grunnleggende individualisme blir det **politiske ideal, demokratisk**, sosiologisk sett svarende til at det **kirkelige ideal ligger i det alminnelige prestedømme og de frie nådegavers utfoldelse**. Nå kom et nytt menneskesyn og en ny frihet og orden i begge regimenter.

I **økonomisk henseende vil den individuelle eiendomsrett og en prinsipiell privat-kapitalisme** alltid komme til å bli et korrektiv mot ekstrem sosialisme og kollektivism. Både i Norden, i det vestlige kontinentale Europa, England og USA ser man" - at Europa finner sin egen vei "Velferdsstaten" " i forhold både til kommunismen (Moskva) og fascismen (Rom)." (uth. av red.) Og den sylskarpe teologen som mot nazimakten formulerte "Kirkens Grunn" i 1942 runder av med denne advarselen: "**Så lenge de protestantiske folk kjenner seg bundet til sin historiske arv, tradisjon, kristendom og kultur, kan disse innflytelser og den megen forvirring ikke få nevneverdig betydning. Helt annerledes blir det fra den tid disse folk åndelig og mentalt taper kontakten med sin fortid. Da dukker ikke bare Moskvas og Roms "5te-kolonner" opp i ly av den politiske og religiøse frihet (som de selv er svorne fiender av), men deres ideer og idealer søkes omplantet i vår jord - " både på det politiske og det kirkelige område. Og han fortsetter: "Med den ateistiske materialistiske kommunisme og sosialisme kryper den byråkratiske allmaktstanke og diktaturtendens inn i våre folk, og på bakgrunn av den "modernistiske" teologis fornektelser av grunnleggende kristelige**

sannheter, kryper den romerske kirketanke, det romerske kirkebegrep inn i de protestantiske kirker - hvilket var umulig om evangelisk kristendom var levende." (uth. av red.)

Dette grunnsyn sprenge nå – også i Norge – den gamle verdens syn og tankebygninger – og vi skal komme tilbake til litt mer i detalj om hvordan det utviklet seg i praksis. Men sentralt i dette arbeidet som disse folkene startet på — var gjenoppbyggingen av familien – Det første riket med lovgivende, dømmende og utøvende makt innenfor hjemmets rammer. (se. s. 49)

Edvard Sverdrup sier om det som skapte det intense ønske om å bli kvitt **embetsstyret:**

”Motstanden mot Hauges og hans venners virksomhet hadde vakt **dyp mistillit mot**

prestestanden hos det troende lækfolk, en mistillit, som kom til å sette merker gjennom slegtled - -.” Han skriver om **store vekkelser** som fulgte disse folkene – **den ene bølge etter den andre i første halvdel av forrige århundre og som kulminerte i 1905** selve frigjøringsåret.

Det skapt mer i denne for Norge ”en opvaakningstid i folkets hele aandelige liv, i kunst, digtning og tænkning. Det var som vaar i luften og dermed grotid for Guds ords sæd.”

Oskar Handeland kaller tiden og bøkene om denne tid for ”Vårløysing” Gud er den samme i dag! Han gir ikke motløshets ånd!

Halvdan Koht skriver om det samme slik: **”Den haugianske vækkelse hadde allerede i forveien gitt styrke til den norske bondereisning paa det politiske omraade, og Stortinget hadde i 1842 mot regjeringens haardnakkede mostand drevet igjennem ophævelsen av Konventikkelplakaten. Nu begynte arbeidet for at utnytte den nyvundne frihet og det unge folkestyres institusjoner paa det kirkelige omraade.”** E.S nevner at ”det troende lækfolk ikke var tilsinds at la sig regjere av teologene”-

Det var først og fremst Ordet og rettferdiggjørelse av tro alene som var deres personlige grunnlag – men også Bibelens tale om

det åndelige regiment som Gud styrte utelukkende med Ordet – og bønnene – og sakramentene – altså Ordets sverd og ikke med sverdets makt – men med Ordets makt.

det verdslige regiment – maktens sverd - skulle styres med makt etter rettferdige lover som hadde sitt utgangspunkt i Bibelens tanke. Gud var Gud for begge regimenter. (Rom. 13,1-14)

Han **avsatte pavedømmet** og innførte helt i tråd med Bibelen – **det alminnelige prestedømme. Vi er alle prester for Gud** og kan for Jesu skyld tre frem for nådens trone og finne nåde og hjelp i rette tid. Husk hva O.V.S sa om demokratiet og denne tanke.

Luther **rev ned klostrene** og tømte dem for munk og nonner, gjenreiste familien (det første riket) og inngikk selv ekteskap med sin gilde Katarina von Bora – som ble han – etter Bibelens tanker - en god medhjelp i det harde arbeidet som lå foran dem. Det var Guds skaperordning fra Paradiset som kom på plass igjen. Dette har den danske **teologen**

Jørgen Glenthøj – ikke minst på bakgrunn av det han så i nasjonalsosialistenes ødeleggelse av familien - skrevet inngående om og konkludert slik: ”Det kan derfor ikke undre, at det i **brudevielsesliturgien** er trekk felles med de **gamle**

kongekroningsritualer og med **presteordinasjonsritualene**. Brudevielsen er i virkeligheten en kroningsseremoni, for **et ekteskap har grunntrekk felles med et kongerike**. I ekteskapet har foreldrene både lovgivende og dømmende myndighet innen hjemmets rammer. Det sees allerede av skapelsesberetningen i 1. Mosb. Kp.1 , hvor mann og kvinne ble satt som et kongepar over jorden som Guds stattholdere. Å være ektemann og ektehustru er å være innsatt i et kongelig embete. Hvor brudekronen ennu brukes som i Sverige, synliggjøres dette. Hvor den ikke mere brukes, burde den

gjeninnføres.” Legg merke til Bibelens høye vurdering av ekteskapet med brudgommen (Kristus) og bruden (menigheten), her rører vi med de dypeste hemmeligheter sier Paulus, hemmeligheter som er formidlere av himmelsk kraft og rett inn i menighet og samfunn. Herifra bygges det gode samfunn. Derfor er verdens ideologier så opptatt av å ødelegge ekteskap og familie og barneoppdragelsen med foreldreretten. Lykkes man med det – raser også samfunnet!

I stedet for klostrene med **sine fattigdomsidealer og tiggerordener** – satte han den **kristne forvaltning** - forvaltning av Guds gode gaver i skaperverket – menneskelivet osv. Og med hardt arbeid og forsiktig sparsomhet ble det overskudd og nyinvesteringer.

Velstandssamfunnet – der det ble skapt verdier til fordeling – oppstod først hos protestantene i Holland – sier sosiologiens grunnlegger Max Weber og ikke minst hos haugianerne – som vi kommer tilbake til. Luthers kalls- og arbeidsetikk er sentral, og vi finner den igjen – og den har sin bakgrunn i hele forvaltningstenkningen vi finner fra 1. Mosbok kp. 1.

Makten over nasjonens **landarealer** skiftet eier – og ikke minst i Norge mistet den katolske kirke sine store eiendommer av verdiskapende arealer. De satt i Norge på mellom 50-70% av jordeiendommene. Nå tok kongen over – og de ble senere fordelt til folket igjen – og areallover fra gammel tid – ca. 1350 - med bl.a. §§ 105 og 107 om eiendomsrett og odelsloven ble innført i 1814. Senere kom viktige jord- og konsesjonslover. Makten skulle fordeles i en ond verden! Landet hørte dypest sett Herren til og skulle forvaltes rett. Konsesjonlovene etter nasjonal frigjøring av Norge sikret ”Guds gode gåvor” for nasjonens egne folk til rett husholdning/ forvaltning. De andre hadde jo sine land.

Skoler og undervisning måtte til for at man selv kunne lese Skriften og være prester for Gud (det alminnelige prestedømme) og sin egen familie og være gode forvaltere.

Prekenen ble sentral i norske menigheter med solid katekismeundervisning. Det samme i skolene. Skolereisning og utdanning ble viktig for lutheranerne, men det dreidde seg om dannelse etter Bibelen. Prekener og Gutenbergs trykkerier bar ordene utover og snudde tankene og hjertene.

Luthers sanger og salmer bar budskapet utover i verden og inn i hjertene med stor kraft. Tenk bare på ”Vår Gud han er så fast en borg-” for en kolossal makt den har hatt i nasjonenes liv. Brorsons sanger som Jørgen Løvlands mor var glad i var etter ekte luthersk merke.

En rekke andre tanker og faktorer som skapte det nye frie velordnede velstands-samfunn som O.V.S nevnte, kunne vært fristende å ta fram, men det vil føre for langt. Hører man til ”læsarane” som de gamle haugianere ble benevnt, finnes det mye god litteratur som gir en denne arven.

Men det var fjernt fra Luther og hans etterfølgere å **overlate det verdslige regiment – det andre riket** (samfunnet) - til seg selv og den **såkalte sunne fornuft** – spesielt til de senere opplysningsfilosofier og bl.a. ”deres alles kamp mot alle”. Nei, **Gud var og er Gud for begge regimenter** - og når ”kusken blir gal” som Luther en gang omtalte en statsledelse – skal han tales til rette ut fra Skrift og bekjennelse, og hans medarbeidere skal gjøre et skikkelig arbeid også her. Dette gjorde både han og mange andre store forkynnere i tiden som fulgte etter, og også våre forfedre.

Foregangsmenn ble de fordi evangeliet satte dem fri fra sjelens indre – samt at de fikk de rette tankene om forvaltning av Guds gaver og forholdet til naturen ”Guds gode gåvor” og

medmennesket, ikke minst i familielivet som man nå gjør sitt beste for å rive. Frihet og rett orden i de tre hovedrelasjoner livet skal og må leves i.

De fikk etter hvert et stort religiøst og økonomisk nettverk som de gjorde seg nytte av i mange sammenhenger.

Dette skaffet dem et utvidet syn og perspektiv på livet og samfunnet – langt ut over bygda og garden.

De utgjorde den første store samlende folkebevegelse i Norge

De begynte en ny type samhandling, sier Koht.

De ble lese- og skrivekyndige, noe som var avgjørende viktig både for å orientere seg og drive næringsvirksomhet.

De organiserte møter og var vant til å ta ordet i forsamlinger – noe som ble meget nyttig i samfunnsliv og politikk.

Og som nevnt – de hvilte ikke på sine seire – men fortsatte i bønn og arbeid og kjempet fram den rette frihet og orden i samfunnets lovgivning og praksis – samtidig som de var meget nøye med den rette evangelisk-lutherske lære.

Slike folk var Jørgen Løvland omgitt av i sin slekt, bygdelag og rundt han i kontaktnettet i Norge, i stor vokster.

Med denne virkelighet og kampen var det Jørgen Løvland kom til Stortinget i 1886 med sine store ressurser i kampen for det nye Norge, men han hadde involvert seg lenge før som valgmann og redaktør i Kristiansands Stiftsavis. Han visste nok en god del om dette siden han reiste rundt og holdt politiske foredrag om Luther, kanskje atskillig mer enn mange vet i dag.

Fra tro og tanke til Haugianernes - bondereisningens og Venstres politiske program fra ca. 1820 –1905

I sin biografi om statsminister Johan Sverdrup skriver Løvland: **”Haugianerne dannede kjernen i demokratiet fra forfatningens første år”**. (J.C.M. s 123) Edvard Sverdrup (lærer på MF fra 1908) som statsminister Johan Sverdrup var onkel til, siterer historikeren H. Koht slik: **”Den haugianske vækkelse** hadde allerede i forveien **gitt styrke til den norske bondereisning** paa det **politiske omraade**, og Stortinget hadde i 1842 mot regjeringens haardnakkede mostand drevet igjennem ophævelsen av Konventikkelplakaten. Nu begynte arbeidet for at **utnytte den nyvundne frihet og det unge folkestyrets institusjoner paa det kirkelige omraade.**” Han konkluderer slik: **”Kristenfolket i de brede lag, fremfor alt blant Norges bønder, hadde seiret over embedsvældet”** og folkestyret blomstret.

Norges Frihetsbrev – Grunnloven av 1814 – ga oss et relativt fritt Norge i kongeunionen med Sverige. Riktignok styrte svenskene våre saker i deres utenriksstasjoner og kongen hadde et visst grep på finansene, men likevel hadde vi nå **Stortinget og Grunnloven. Og dette begynte man å forstå og utnytte.** På forsiden av Henrik Wergelands bok om Grunnloven avbilder han en bonde som holder Grunnloven i sin hånd – som da uttaler:

**”Hør meg despot – jeg være vil.
Din pestilents så lenge jeg er til.
For Norges lov i dødens hånd,
skal briste dine slavers bånd.”**

Når vi så tenker på at Ole Gabriel Ueland sa at **Bibelen og Grunnloven var nordmannens to**

øyenstener som han kunne se veien framover med, så skal vi nok oppfatte det som noe langt mer enn morsomme slagord. Her var det bibelsk – haugiansk tenkning og arbeid som lå til grunn og ble satt ut i livet både om nasjonen, nasjonens indre liv med sine institusjoner og inn i familielivet med husandakter og god litteratur - det første riket som hele kongeriket skal hvile på. Vi har allerede skissert den evangelisk – lutherske hovedtenkning i 11 pkt. (s. 48-51) og minner om hvordan haugianerne skaffet seg **praktisk gjennomslag** ved de andre 8 pkt (s.51-52)

Men dette idegrunnlag skulle myntes ut i statsbygging og politiske hovedsaker og enkeltsaker for folket:

Nasjonens selvstyre kjempet man for helt tilbake til Ole Gabriel Uelands tid gjennom stadige kommisjoner som diskuterte RIGSAGTEN – som regulerte forholdet til Sverige. Det gjaldt Norges selvråderett – hvor man ga minst mulig og etter hvert lengtet etter full frihet og selvstyre. Men innad i landet – i alle våre institusjoner satt prester og embetsmenn på makten og styrte folks hverdag etter den ”**frihet og orden**” som passet dem og kongemakten. Man hadde ikke den nødvendige frihet og velordnede ramme for livene sine som de trengte verken i samfunnet eller menigheten og som lutherdommen hadde lært dem, men nå var den på vei. De hadde tankene og hovedideen og skred så til verket for å gi folket makten og styringen mot undertrykkerne. **Man ville altså frigjøre landet, frigjøre folket til å bruke sine ressurser på nasjonale naturressurser for å skape seg en bedre fremtid.** Ressursene skulle våkes over og settes i virksomhet. (O.V.S. S. 45) **Nasjonal frihet, folkesuverenitet i styringen på rettens grunn og kontroll over norsk natur var store hovedsaker.** Forresten så kjemper man for mange av de samme saker i dag – men som svært få oppdager, for man tar bit for bit.

I tillegg til hovedsakene som nasjonal frihet og makten til folket i frie valg, kom det en rekke enkeltsaker hvor **folket ville bestemme.** Det var ”Juryen, Folkeskolesagen, Skattereformen, Selvstyret, Sparsomhed, Stemmeretten, Embedsstyrets Indskrænkning? Vil man dette efter Venstres Synsmaader, saa stemmer man med Venstre. Thi dette vil begge Venstres Mænds arbejde for.” (J. C.M. s. 266) Det var hele tiden ”folkets” selvstyre, makt og rett basert på Grunnloven som lå Løvland på hjertet, selvstyre for nasjonen, for folket i samfunnet og i menighetene. **Juryeordningen** – som England hadde hatt lenge – sikret at folket ble dømt av likemenn og sikret størst mulig grad av forståelse og rettferdighet.

Folket skulle få skolegang så de kunne utnytte ressursene sine og være med å styre. Særlig viktig var kristendomsundervisningen.

Opprinnelig (før 1800) var det behovet for **å kunne lese og lære katekismen, bibelhistorie og salmene** som var foranledningen til å begynne undervisning av barn. Senere kom andre fag til. Gr.I. § 2 påla bare de som bekjente troen å oppdra sine barn i samme, de andre hadde full foreldrerett og frihet.

Hardt arbeid og ”Sparsomhed” sikret fremgang og mulighet for nyinvesteringer. ”Gudsfrykt med nøysomhet” skapte overskudd for nyinvesteringer.

Det siste bilde av Jørgen Løvland.

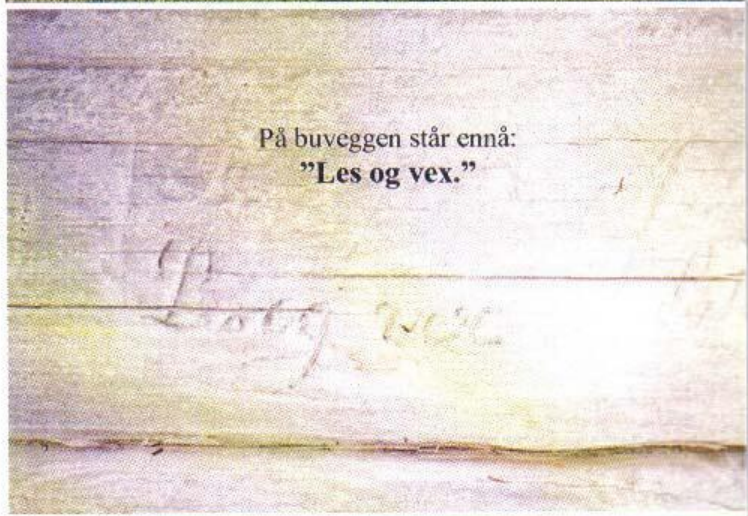
Jørgen Løvland

Ble født på Lauvland i 1848 og døde 1922. Dette er det siste bildet av han.

Som gutt gjette han inne på Høgetveit-Lauvlandsheiene — bl.a. inne på Myrstølsmyra, ei stor slåtete og beitemyr. Her skar han inn de ordene som ca. 12 år gammel gutt—orda som han levde etter resten av livet: ”Les og vex”. Den begavede gutten ønsket lite videre skolegang — han ønsket ikke å bli inneksersert gjennom latin-skolen og høyere utdanning, men han las hele livet. Han ble både statsminister, stortingspresident, formann for Nobelkomiteen, sentral i den prosessen som førte fram til at Norge ble fri i fred fra Sverige i 1905. Han var en troens mann som regnet med bønn!

På buveggen står ennå:
”Les og vex.”

AKF/Krossen Media.

Bestilling av boken skjer til: post@kommentar-avisa.no eller tlf 379 30 269.

Prisen per bok m/cd er kr 175,- + frakt.

Bokhandlere får 20 % rabatt ved bestilling ved 5 eksemplarer eller mer.

Bokens innholdsfortegnelse og forord finner du her:

<http://kommentar-avisa.no/Fra-1905-2005/Innhold-Jorgen-Lovland--1905-20.03.2005.htm>